

Bài 27

NGÔ QUYÊN VÀ CHIẾN THẮNG BẠCH ĐẰNG NĂM 938

(1 tiết)

I – Mục tiêu bài học

1. Về kiến thức

– Quân Nam Hán xâm lược nước ta lần thứ hai trong hoàn cảnh nào ? Ngô Quyền và nhân dân ta đã chuẩn bị chống giặc rất quyết tâm và chủ động.

– Đây là trận thủy chiến đầu tiên trong lịch sử chống ngoại xâm của dân tộc và thắng lợi cuối cùng thuộc về dân tộc ta. Trong trận này, tổ tiên ta đã tận dụng cả ba yếu tố "thiên thời – địa lợi – nhân hoà" để tạo nên sức mạnh và chiến thắng.

– Chiến thắng Bạch Đằng có ý nghĩa vô cùng trọng đại đối với lịch sử dựng nước và giữ nước của dân tộc ta.

2. Về tư tưởng, tình cảm

– Giáo dục cho HS về lòng tự hào và ý chí quật cường của dân tộc.

– Ngô Quyền là anh hùng dân tộc, người có công lao to lớn đối với sự nghiệp đấu tranh giải phóng dân tộc, khẳng định nền độc lập của Tổ quốc.

3. Về kĩ năng

- Kĩ năng đọc bản đồ lịch sử.
- Kĩ năng xem tranh lịch sử.

II – Những điều cần lưu ý

Đây là bài cuối của chương, kết thúc hơn một nghìn năm đấu tranh giành lại nước, GV cần lưu ý những điểm sau :

1. Sau khi lãnh đạo cuộc kháng chiến lần thứ nhất chống quân xâm lược Nam Hán thắng lợi, Dương Đình Nghệ tiếp tục xây dựng nền tự chủ. Sự việc đang tiến hành thuận lợi thì tháng 4 năm 937, một viên tướng dưới quyền là Kiều Công Tiễn đã mưu sát Dương Đình Nghệ để đoạt chức Tiết độ sứ. Hành động đó gây nên sự phẫn nộ lớn trong nhân dân. Bấy giờ, Ngô Quyền đang làm Thứ sử Ái Châu (vùng Thanh Hoá) ; nghe tin đó, ông đã nổi giận, tức tốc kéo quân ra Tống Bình để trị tội Kiều Công Tiễn.

Kiều Công Tiễn hoảng sợ, biết mình không thể đối phó được với Ngô Quyền, vội sai người sang Nam Hán cầu cứu. Nhà Nam Hán, sau cuộc xâm lược năm 931 bị thất bại, vẫn chưa từ bỏ ý định xâm lược nước ta lần nữa, do đó đã nắm luôn cơ hội này và cử con là Vạn vương Lưu Hoàng Tháo đem thuỷ binh sang xâm chiếm nước ta.

2. Sau khi trừng trị tên phản bội Kiều Công Tiễn, được tin quân xâm lược Nam Hán đang ngấp nghé ngoài bờ cõi, Ngô Quyền đã khẩn trương tổ chức cuộc kháng chiến. Ông quyết định chọn khu vực cửa sông và vùng trung lưu, hạ lưu sông Bạch Đằng làm nơi quyết chiến với giặc. Ông nói với các tướng sĩ : Nếu ta sai người đem cọc lớn, đẽo nhọn đầu và bịt sắt đóng ở cửa biển trước, nhân khi nước triều lên, thuyền của họ tiến vào trong hàng cọc, bấy giờ ta sẽ dễ bề chế ngự, không có kế gì hay hơn kế đó cả. Trận Bạch Đằng lịch sử đã diễn ra trên cơ sở đó.

3. Chiến thắng Bạch Đằng vĩ đại năm 938 đã khẳng định quyền làm chủ của nhân dân ta, mở ra thời kì mới – *thời kì xây dựng và bảo vệ nền độc lập lâu dài của Tổ quốc*. Ngô Quyền là vị anh hùng, đã có công lao to lớn đối với dân tộc. Nhân dân ta đời đời biết ơn Ngô Quyền.

III – Gợi ý về tiến trình thực hiện bài học

1. Giới thiệu bài mới

– Công cuộc dựng nền tự chủ của họ Khúc, họ Dương đã kết thúc ách đô hộ nghìn năm của các thế lực phong kiến Trung Quốc đối với nước ta về mặt danh nghĩa.

– Việc dựng nền tự chủ đã tạo cơ sở để nhân dân ta tiến lên giành độc lập hoàn toàn và Ngô Quyền đã hoàn thành sứ mạng lịch sử ấy bằng một trận quyết chiến chiến lược, đánh tan ý chí xâm lược của kẻ thù, mở ra thời kì độc lập lâu dài của Tổ quốc.

2. Thiết bị, tư liệu cần cho bài học

– Dùng bản đồ treo tường "Ngô Quyền và chiến thắng Bạch Đằng năm 938" hoặc phóng to lược đồ ở trang 75 – SGK.

– Sử dụng tranh và ảnh ở trang 76, 77 – SGK (nếu sưu tầm được ảnh to hơn và có màu thì càng tốt).

3. Các bước thực hiện bài mới

a) Dạy và học bài mới

Mục 1 – Ngô Quyền đã chuẩn bị đánh quân xâm lược Nam Hán như thế nào ?

GV gọi một HS đọc đoạn đầu mục hoặc GV giới thiệu sơ qua về Ngô Quyền (theo SGK).

Tiếp đó, GV giới thiệu bối cảnh lịch sử dẫn tới cuộc chiến trên sông Bạch Đằng và phân tích các ý :

– Việc Dương Đình Nghệ bị Kiều Công Tiễn mưu sát đã làm nhân dân ta và Ngô Quyền rất bất bình.

– Nhà Nam Hán tuy bị đại bại trong cuộc xâm lược nước ta năm 931, nhưng vẫn chưa chịu từ bỏ ý đồ thống trị nước ta nên đã chớp thời cơ này, đem quân sang xâm lược.

GV hướng dẫn HS trả lời câu hỏi : "Ngô Quyền kéo quân ra Bắc nhằm mục đích gì ? " (trị tội tên phản bội Kiều Công Tiễn, bảo vệ nền tự chủ đang được xây dựng của đất nước).

GV dựa vào mục 2 – phần "Những điều cần lưu ý" để nêu câu hỏi cho HS :
"Ngô Quyền chuẩn bị đánh quân xâm lược Nam Hán như thế nào ?"

– Chủ động đón đánh quân xâm lược.

– Sự độc đáo : bố trí trận địa bãi cọc ngầm trên sông.

Cuối cùng, GV dựa vào SGK giới thiệu về sông Bạch Đằng.

Mục 2 – Chiến thắng Bạch Đằng năm 938

GV sử dụng bản đồ hoặc lược đồ để chỉ đường tiến công của quân giặc và đường chặn đánh của quân ta.

Dựa vào SGK, GV tường thuật những nét diễn biến chính của trận đánh, hướng dẫn HS xem tranh : thuyền địch to lớn, kênh còng không thể thoát khỏi trận địa bãi cọc lúc này đã nhô lên do nước triều rút. Thuyền quân ta nhỏ nhẹ, dễ dàng luồn lách qua những hàng cọc, chủ động, dũng mãnh xông vào tiêu diệt quân thù.

GV hướng dẫn HS trả lời câu hỏi : "Vì sao lại nói : trận chiến trên sông Bạch Đằng năm 938 là một chiến thắng vĩ đại của dân tộc ta ?" (Sau trận này, nhà Nam Hán còn tồn tại một thời gian dài nữa nhưng không dám đem quân xâm lược nước ta lần thứ ba. Với chiến thắng này, nhân dân ta đã đập tan hoàn toàn mưu đồ xâm chiếm nước ta của bọn phong kiến phương Bắc, khẳng định nền độc lập của Tổ quốc).

GV hướng dẫn HS trả lời tiếp câu hỏi : "Ngô Quyền có công như thế nào trong cuộc kháng chiến chống quân Nam Hán xâm lược nước ta lần thứ hai ?" (huy động được sức mạnh toàn dân, tận dụng được vị trí và địa thế của sông Bạch Đằng, chủ động đưa ra kế hoạch và cách đánh giặc độc đáo – bố trí trận địa cọc – để làm nên chiến thắng vĩ đại của dân tộc).

Nếu còn thời gian, GV có thể giới thiệu vài nét về lăng Ngô Quyền : lăng được xây dựng chính xác năm nào thì chưa rõ, chỉ biết được tu sửa lớn vào năm 1858. Lăng ở xế trước cửa đình thờ Ngô Quyền, xây kiểu có bốn mái ngói cong, có đường bao, giữa đặt một cỗ ngai rồng và tấm bia đá lớn ghi bốn chữ "Tiền Ngô Vương lăng", khắc năm 1821.

b) Sơ kết bài học và chuẩn bị bài mới

– Ý nghĩa to lớn của chiến thắng vĩ đại năm 938 trên sông Bạch Đằng.

– GV hướng dẫn HS ghi nhớ các sự kiện chính trong toàn bộ chương III.

c) *Gợi ý về câu hỏi kiểm tra*

– Quân Nam Hán đã xâm lược nước ta trong hoàn cảnh nào ? Theo những hướng nào ?

– Diễn biến trận đánh trên sông Bạch Đằng của Ngô Quyền.

– Đánh giá chiến thắng Bạch Đằng và người anh hùng dân tộc Ngô Quyền.

IV – Tài liệu tham khảo

Khi nghe tin Lưu Hoàng Tháo sắp dẫn thủy binh sang xâm lược nước ta, Ngô Quyền báo với tướng tá : "Hoàng Tháo là một đứa trẻ dại, đem quân từ xa đến, quân lính mệt mỏi lại nghe tin Kiều Công Tiễn chết nên không có người làm nội ứng, đã mất vía trước rồi. Quân ta sức mạnh đối địch với quân mệt mỏi, tất phá được. Song họ có lợi ở thuyền, nếu ta không phòng bị trước thì chuyện được thua không thể biết được". Vì vậy, Ngô Quyền đã nẩy kế : cho đóng cọc trên sông Bạch Đằng.

Ngô Quyền cử Dương Tam Kha (con của Dương Đình Nghệ) chỉ huy một đạo quân bộ đóng trên tả ngạn sông Bạch Đằng, cử Ngô Xương Ngập (con trai cả của Ngô Quyền) và Đỗ Cảnh Thạc chỉ huy một đạo bộ binh đóng ở hữu ngạn sông. Hai đạo quân bộ ém sẵn làm nhiệm vụ mai phục để kết phối hợp với thủy quân đánh vào hai bên sườn quân giặc và tiêu diệt chúng khi tháo chạy lên bờ. Từ cửa sông ngược lên phía trên, có đạo thủy quân mạnh phục sẵn do Ngô Quyền trực tiếp chỉ huy, chờ khi nước thủy triều rút xuống mới phản công tiêu diệt quân giặc. Công việc chuẩn bị cho trận đánh vừa hoàn tất thì cũng là lúc đoàn chiến thuyền Nam Hán kéo đến, nước triều từ từ dâng, quân giặc ô ạt kéo vào sông Bạch Đằng. Ngô Quyền cho một đội thuyền binh nhẹ do Nguyễn Tất Tố chỉ huy làm nhiệm vụ nhử địch vào trận địa phục kích có bãi cọc. Giặc thấy quân ta khiêu chiến, lập tức tấn công, đội thuyền của Tất Tố vờ thua rút chạy. Giặc được thế, ô ạt đuổi theo vượt qua bãi cọc mà không hề hay biết. Khi nước sông bắt đầu rút, Ngô Quyền chỉ huy đại quân từ ba phía (thủy – bộ phối hợp) đổ ra đánh. Quân Nam Hán bị rối loạn phải tháo chạy ra biển. Đạo thủy quân của Ngô Quyền gồm những chiến thuyền nhẹ lao ra tấn công vào đội hình giặc ở giữa sông, đánh dạt chúng sang hai bên, thuyền của giặc phải chèn nhau xít lại theo các luồng nước chảy xiết để tháo chạy theo đường biển. Song, các hàng cọc như các mũi chông khổng lồ

ngăn cản chúng, nhiều chiếc lao vào cọc vỡ tan. Đúng lúc đó, tất cả các đạo quân thủy – bộ của Ngô Quyền xông ra tiêu diệt địch. Quân Nam Hán không còn lối thoát, phía trước bị chặn đứng bởi các hàng cọc, phía sau bị quân ta tấn công mạnh. Cả đoàn thuyền giặc trong thời gian giao chiến ngắn bị tan tành. Hàng ngàn quân giặc rơi xuống sông chìm ngấm hay bị sóng cuốn trôi. Vạn vương Hoàng Tháo chết trong đám loạn quân.

Thất bại nặng nề và bất ngờ của đạo thủy quân Hoàng Tháo đã khiến vua Nam Hán kinh hoàng, chỉ biết thương khóc rút quân về nước, hoàn toàn bỏ mộng xâm lược nước ta.

Chiến thắng Bạch Đằng năm 938 được ghi vào lịch sử như một chiến công hiển hách, "một vũ công cao cả, vang dội đến nghìn thu há phải chỉ lừng lẫy chỉ một thời bảy giờ mà thôi đâu !" (Ngô Thì Sĩ). Chiến thắng vang dội đó là thành quả biểu hiện tài năng quân sự và ý chí quyết thắng của người anh hùng dân tộc Ngô Quyền, đồng thời cũng là thành quả của cuộc kháng chiến anh dũng của nhân dân ta sau 30 năm làm chủ đất nước. Nó đã khẳng định quyền làm chủ của nhân dân ta trên miền đất của tổ tiên thời Văn Lang – Âu Lạc và tạo thêm một niềm tin, một niềm tự hào sâu sắc trên bước đường xây dựng đất nước độc lập, tự chủ sau này.

(Theo : Trương Hữu Quýnh (Chủ biên) – Phan Đại Doãn – Nguyễn Cảnh Minh
Đại cương Lịch sử Việt Nam, Tập I, Sđd, tr 106-108)